

მიიღება ხელის მოწერა ფასი 1 წლ.,—5 მან. 6 თვ.—2 მ. 75 კ., 3 თვ.—1 მ. 50 კ., 1 თვ.—50 კ. სოფლის მასწავლებელთ, სამკითხველოებს და უმაღლეს სასწავლებლებში მოსწავლეთ დაეთმობათ 4 მან.

ყოველ კვირეული საზოგადო-ეკონომ-

მიური და სალიბერატორო ჟურნალი

რედაქცია ღიაა 10—3 საათ.

მისამართი: თბილისი, Габაевский пер. № 3 რედაქცია „კლდე“. დეპეშისა: თბილისი კლდე.

ჟურ. კლდის კანტორისაგან

რედაქციაში იყიდება ჟურნალ კლდის და-კავშირული კომპლექტები 1912 წლისა. ფასი ქალაქში.—1 მან. ქალაქ გარედ— მან. და 25 კ.1

ყველა ხელის მომწეროთ ვთხოვთ დროით შეგვატყობინონ ხოლმე, თუ რიგზედ არ მის-დით ჟურნალი, რომ თავდარიგი დავიჭიროთ.

ს ა რ ჩ ე ვ ი: ცრემლები. ეკ. გაბაშვილისა. არ-ჩილ ჯორჯაძე.—ა—ისა. შანა შრეწუ. აგო-ნია.—თევდ. ლლონტისა. პრესა. სუგეში.—ი. მჭედლიშვილისა. შიმქრ. სუფის ადს.—დ. კასრადისა. ისევ კახეთის რკინის გზა.—რ, გ—ესი. საადგილ-მამულო კომისიის რეორგანიზაცია. ხატისთვის სურთუკო. ფ. ფ—ესი. კიევის კო-მერციულ ინსტიტ.—ნ. დიდებულისა. მანგ-ლისი.—სემიტისა.

ც რ ე მ ლ ე ბ ი

(არჩილის კუბოზედ)

იქნებ აკვანში ის ყრმა წვეს, ვისიც არ ითქმის სახელი, ვისაც დღე და ღამ ნატრულობს ჩუმის ნატვრითა ქართველი? იღია.

ცრემლები, ცხარე ცრემლები, ცრემლე-ბი წრფელი და გულის მწველი, ცრემლები მწუხარების და გულის ტკივილის, ცრემლე-ბი უძლურებისა, რომ ვერ წაართვი ხვედრს ძვირფასი, საყვარელი თვალის ჩინი—ნაკა-დულად სდის დღეს ყველა ქართველს და თან დანაკარგის ტრფიალებას აღრმავებს, ამ-შვენიერებს, მწუხარების ტკივილს ალბობს, ნელსაცხებლობას უწევს, ჭრილობას მირო-

ნივით ეგლისება და ცრემლებით ჩამობანილ თვალებს შორს მხედველობა ანიჭებს! შორს, შორს ზღუდეზედ ნათელ სვეტს უყენებს?

ცრემლები ესე, სახიერებანი გულის ტკი-ვილისა არჩილის სიკვდილის გამო, თითქო ტკბებიან, დაჩაგრულ სულს და გონებას ია-ზმის შარავანდდით ესხურებიან და ძვირფა-სი მიძინებულის გამოუიმედობის სასოწარკვე-თილების სამაგიეროდ, რალაც ზეაღმტაცს

ჩაგზურჩულენ. გონების თვალს, სულის კიდევს რალაც სინარნარეს, სისპეტაკეს აგრძნობინებდნენ, ანეტარებენ...

სტირი, ცრემლები გდის, ნაკადული მღუღარებისა დაუშრეტელად თვალთაგან მოგდის, მაგრამ არა გწყლავს, აღშფოთებას არ იწვევს შენში, ეს ცრემლები საღმუნებაა, წრმენის აღმძვრელი სასოებაა, რელიგიური ექსტაზი არის და შენს იმედებს, წინათ-გრძნობა, ასხივოსნებს, ზეცად მიიწვევს.

წინამორბედის კვალს მიგიყოლებს, გზას გაგინათებს, დანერგავს შენში რწმენას განუხრწნელს.

არჩილი აჩრდილი არის, წარმოდგენა-მოჩვენება იმ ხელ-შეუხებელის იდეისა, რომლის სიმართლე შეუყენებლივ მიდის და მივა კიდევ იქ, სადაც არჩილნი სულით სპეტაკნი და გულით ნაზნი მიისწრაფიან დე მათ თან მისდევთ მიმდევარნი, მორწმუნეთ გუნდნი შეუბოვარნი. არჩილი იდეალია, ესენცია იმ ნაპერწკლების, რომელიც გაფანტულია ერის გულისა სიღრმეში და მხოლოდ არჩილებს ძალუძთ შეკრება ამ ნაპერწკლების, მათი აღგზნება, კოცონად ქცევა და სამსხვერპლოზედ მათი მიტანა.

ცრემლები მოდის, გული მტკივა რომ კაცი მოკვდა, ხორციელი მისი შედგენილობა მიწად იქცევა, მაგრამ სული ჩემი ღმობიერობს, ცრემლებით გაბანილი სული იგი ნებიერობს, აღმაფრენას ეძლევა და ნეტარეობს! დიახ ნეტარეობს, ამაცობს იმით, რომ ერმან შობა შვილი უებრო, მირონცხებული, რომელმაც მისცა ერს თვით-შეგნება, აზრი დაუდო, გზა გაუკაფა და იარაღად ყველა ამისთვის იმან იხმარა, მხოლოდ სიმართლე, დიდსულოვნობა, აზრი სპეტაკი და სიყვარული დაუშრეტელი!

ეკ. გაბაშვილისა.

24 მარტი.

არჩილ ჯორჯაძე

ქართველებს ჩვეულებად გადაგვიქცა ჩვენი საუკეთესო მიცვალებულნი დიდუბეში მივასვენოთ. ნაშთი, რომელიც წარსულ ორშაბათს ჩვენ იქ მივაცილეთ პირველი არ იყო. ჩვენ ვყოფილვართ იქ აღრევაც ჩვენ, უეკველია, კიდევ მივალთ იქ. მაგრამ ის გრძნობა, რომელიც ღვიოდა მაშინ ჩვენ გულში, განსაკუთრებული იყო, ნება მიბოძეთ ამ გრძნობას მწუხარება არ უწოდო. მე მგონია, ჩვენ ვფიქრობდით იმ დღეს. და ვფიქრობდით კი მიტომ, რომ ვმარხავდით ადამიანს, რომლის სახელი სამუდამოდ გადაბმულია ქართულ პოლიტიკურ ფიქრებთან.

ვინ იყო არჩილ ჯორჯაძე? თუ ავიღებთ ყველა იმას რაც მას უწერია, რაც მას უფიქრია და განუცდია, თუ ავიღებთ ყველა ამას, იგი მუდამ სფინქსად დარჩება ჩვენთვის. ერთის მხრივ ის თითქმის პირველი იყო, რომელმაც ჩაუყარა საძირკველი ქართველ ხალხის პოლიტიკურ პროგრამას და სურდა ყოფილ სამეფოსთვის დაებრუნებინა ელემენტი სახელმწიფოებრივობისა ე. ი. თვითმმართველობა და მეორეს მხრივ კი, სოციალურ სამართლიანობის ნიადაგზედ, იგი მივიდა სახელმწიფოს სრულ უარყოფამდე. თუ როგორ თავსდებოდა ეს ორი მოწინააღმდეგე თეორია მის აზროვნებაში, ამის პასუხს მიიღებს ყოველი მსურველი მის თხზულებიდან, მაგრამ რაც უნდა ლამაზად იყოს შეკავშირებული ეს ორი მოწინააღმდეგე აზრი მის თხზულებებში—ტრაგედია მისი სულისა მაინც სწორედ ეს იყო.

აი რათა გვსურს ჩვენ არ შევეხოთ დღეს მთელ მის აზროვნებას, როგორც რთულ მსოფლმხედველობას და ჩვენი წერილი მის ხსოვნისადმი მიძღვნილი, შემოვსაზღვროთ იმ სფეროთ, რომელ სფერაშიაც იგი პირველად ეჩვენა ქართველ საზოგადოებას - არჩილ ჯორჯაძე, როგორც მებრძოლი ეროვნულ უფლებისათვის.

კულტურული ძალაც საქართველოსი, მისი ეკონომიური ვითარებაც არსებითად მაშინაც იგივე იყო, როცა არჩილ ჯორჯაძე გამოვიდა, რაც მის გამოსვლამდე. მაშასადამე არც თვით იგი, არც მისი პროგრამა არავითარის ზრდით არ იყო გამოწვეული. ჩვენს ცხოვრებაში ყოველთვის და ყველაფერი მოულოდნელი ყოფილა და ის, რაც მოჰყვა მის გამოსვლას, შესაძლებელია მომხდარიყო ათი

წლით მაზედ აღრე, როგორც ათი წლით მაზედ გვიანაც. ნამდვილად კი, უკანასკნელ ათი-თხუთმეტი წლის ისტორიაში, იგი გამოდის როგორც შემქმნელი თვით ამ ვითარებისა და ქართული პოლიტიკური აზროვნება დაეალებულია სწორედ მისგან. არ შეიძლება იმის თქმა, რომ ის იყო ღმერთი, რომელმაც პირველმა სთქვა კეთილი „სიტყვა“ მაზედ აღრეც გვეყვანდნენ მოღვაწენი, რომლებმაც მაზედ აღრე სთქვეს უკვე კეთილი „სიტყვა“, მაგრამ სამაგიეროდ ის იყო ნათლის მცემელი, რომელმაც მონათლა „ღმერთიც“ და თვით „სიტყვაც“. და ამის შემდეგ იმ „ღმერთმა“ ხალხში დაიწყო სიარული, ამის შემდეგ „სიტყვა“ იგი მოიფინა ხალხში, აი, მისი დიდი ღვაწლი! მის საზოგადო ასპარეზზედ გამოსვლამდე ქართველი საზოგადოება თავის პოლიტიკაში, მხოლოდ კეთილის სურვილებით იქცევდა თავსა, მას არ ჰქონდა გარკვეული პროგრამა, აღმოცენებული ეროვნულ ნიადაგზედ. ჩვენ გვიყვარდა ანგარიში მიუცემლად და კი არ ვიცოდით, რა გვიყვარდა. ჩვენ მივისწრაფოდით, როგორც „თავგანწირული მხედარი“ და კი არ ვიცოდით საით? ჩვენი ცხოვრება დანახათდებოდა იმავე მერნის ლტოლვით, რომლის სადავე მიუშვა ოდესღაც ნ. ბარათაშვილმა და რომლის შემდეგ რიგ-რიგად ყველა ჩვენი საზოგადო ბელადი იჯდა მაზედ. ეს იყო ღრო თავ-განწირულ მხედართა, რომელნიც გაუბოდნენ ცხოვრების სიღუბლიერს, რომელთაც თავის ქვეყნის ბედი საკუთარ ქუსლებზედ გამოეკრათ, რომ გადაერჩინათ შავ ყორნისაგან. ნურავინ იფიქრებს რომ ეს არ იყო ბრძოლა! ეს იყო ბრძოლა, ეს თუ გნებავთ იყო სროლა გაშმაგებულ მონადირისა, მაგრამ სროლა უმიზნოდ და სწორედ ასეთ ღროს გამოჩნდა არჩილ ჯორჯაძე.

და ერთსა და იმავე ღროს მან შეჰქმნა ორი რამ. მან გაწვრთნა ჩვენი მერანი, რომლის ლტოლვილებას საზღვარი დაუდო, ესე იგი დაუახლოვა თავის მიზანსა და მან მოგვცა ნიშანი, ურომლისოდაც მანამდე არ ვიცოდით, ვარტყამდით თუ არა მიზანს. ეხლა ჩვენი მდგომარეობა ისეთი თავ-განწირული აღარ არის, როგორც ნ. ბარათაშვილისა, რადგან იმის გარდა, რომ ჩვენი მერანი ისევ მედგრად მიჰქრის, ჩვენ ვიცით აგრეთვე ის საიდუმლო, რაც არ იცოდა ნ. ბარათაშვილმა. ჩვენ ვიცით ეხლა საით მიჰქრის ჩვენი მერანი.

გადათარგმნეთ ყველა ეს პოლიტიკურ ენაზედ და არჩილ ჯორჯაძის სახით თქვენ მიიღებთ დიდ

პოლიტიკურ მოღვაწეს, რომელმაც დიდი ღვაწლი დასდო თავის სამშობლოს გარკვეული პოლიტიკური პროგრამის შექმნით.

ა—ი.

შინა მრეწველობის აგონია ჩვენში

VI

საით წავიდეთ, რა გზას მივმართოთ?

ქართველ ხალხს დამოუკიდებლობის სფეროში ბევრი-ბევრი პოლიტიკურ ავტონომიის იმედი შეუძლია იქონიოს. რაც შეეხება სრულ გამოყოფას რუსეთისაგან—ეს არც სასურველია და თან შეუძლებელიც, თუ ჩვენ რუსეთისა და ქართველ ხალხის ძალთა განწყობილებას გაუწევთ აზგარისს. ამიტომ წმინდა ეკონომიურ პოლიტიკის სფეროში, ჩვენი ეკონომიური პროგრამა პროტექციონიზმის გარეშე უნდა იყოს შემუშავებული. სამწუხაროდ, ბ. არჩილ ჯორჯაძის — რომელსაც ეკონომიურ პროგრამაში პროტექციონიზმი ჩვენი ხალხის ეკონომიურ აღდგენის საშუალებადა აქვს დასახული, — დაწვრილებით, კონკრეტიულად არა აქვს გარკვეული თუ რაჩიარად შეიძლება მისი რეარულად განხორციელება, ხოლო პროგრამა უფელთვის კონკრეტიულ შირთათა შემუშავებასაც გულისხმობს და რა ჯგანაც — ეროვნულ თვითნებობიერების და ბრძოლის საუკეთესო და უმაღლესი ფორმაც რომ წარმოვიდგინოთ — იმ შემთხვევაშიაც შეუძლებელია თავისუფლად ეკონომიურ პოლიტიკის წარმოება, ამიტომ ჩვენ იძულებული ვხდებით ისევე სხვა გზას დავადგეთ, სხვა ნაირი პროგრამა შევიმუშაოთ, რომლის დაცვა და განვითარება რეალურად ხელს უწყობდეს ეკონომიურ ცხოვრების, მრეწველობის აღდგენას.

რა გზა უნდა იყოს ეს გზა?

საგანგებო ეკონომიური პოლიტიკა და პროგრამა ჩვენში სთანხადთ შემუშავებული არაა. არჩილ ჯორჯაძის პროგრამის წინააღმდეგ კი უმთავრესად ბ. ნაყორდანიამ გაილაშქრა, რომელმაც ერთიანად უარყო ჯორჯაძის პროტექციონიზმი, მონათლა ის ბურჟუაზიულ იდეოლოგიად, თუმცა მას კონტრ-პროგრამა სანაცვლოდ არ შეუმუშავებია. ასე მაგ. ბ. ნი ჟორდანიას არჩილ ჯორჯაძის ეკონომიურ პროგრამის გამო ამბობს: „რადგანაც კაპიტალიზმის განვითარება, ბურჟუაზიის განქნა და მუ-

შთა მოძრაობის დაწყება ჩვენში აშკარა ფაქტად შეიქმნა, ამიტომ ბ. ჯორჯაძე ამ ხსელ მიმდინარეობას უწევს ანგარიშს და თავისი ეროვნების შინაარსად აცხადებს ბურჟუაზიას“ (კურსივი ჩვენია). საიდან გამოიყვანა ასეთი დასკვნა ბ. ნ. ჟორდანიანი? უმთავრესად იქიდან, რომ ჯორჯაძემ ეკონომიურ პროგრამაში მფარველობითი სისტემის (покровительственная система) შემოღება დაინახა სსჭირად. და აის ბ. ჟორდანიანი ბურჟუაზიის იდეოლოგიას უწოდებს და როგორც ასეთს, აბუნად იგდებს. ჩვენ არ გამოუდგებით ბ. ჟორდანიანს აზრების კრიტიკას; ჯორჯაძეს, პროტექციონიზმი სრულებით ბურჟუაზიისათვის არ გამოუტონია, ამით ის მთელ ცხოვრების ადგენას ქადაგებდა და თუ ეს მოასწავებს აგრეთვე ბურჟუაზიის გაძლიერებას, განა ეს ნიშნავს ბურჟუაზიის სამსახურს? ოთხი აკვისტოს აქტები საფრანგეთის რევოლუციის დიდი ერთგული საქმე იყო, მარა ვინ იტყვის რომ ასეთი აქტი მხოლოდ ბურჟუაზიას უნდა მოეხდინა, რადგანაც ამ აქტით უფრო ბურჟუაზია ისარგებლებდა. ბურჟუაზია საშიში სრულებით არაა, საშიშია ბურჟუაზიის განუვითარებლობა, რადგანაც როგორც მარქსი ამბობდა, ბურჟუაზიის გაძლიერება, ბურჟუაზიის სიკვდილს მოასწავებს და ახალ აღთქმულ ქვეყნის დასახლებადაა. ეს კარგაობა კი მხედველობიდან გამოსტოვა ბ. ნ. ჟორდანიანი, როდესაც ის ჯორჯაძეს ბურჟუაზიის იდეოლოგიად სხსყდა.

ამ სფეროში ჩვენ ვერც ჯორჯაძის პროგრამა გვაკმაყოფილებს და ვერც ჟორდანიანს ბუნდოვანობას; და კულ მოკვლევილი სიტუაციები საკითხის გარკვევაში ზირდაზირ შეუძლებელია, ამიტომ აზრი რამდენადაც შეიძლება ნათლად და მარტივად უნდა იქმნას გამოთქმული. ხოლო ეს აზრი აუცილებლად უნდა შეეფერებოდეს და ეკუთვნოდეს ცხოვრების რეალურ პირობებს და ოცნებას მასში უფროსი კარი უნდა ჰქონდეს დახშული.

ჩვენ ზირდაზირ სახანაო ჰემშარიტებდ მიგვაჩნია, რომ მრეწველობის ადგენა დამოკიდებულია არა მარტო ეკონომიურ პოლიტიკაზე - თუმცა ეს პოლიტიკა უაღრეს როლს თამაშობს ამ შემთხვევაში—არამედ ქვეყნის სოციალ-პოლიტიკურ ვითარებაზე. შემდგარაა, ცხოვრების მიერ უკუგდებულია უაიღურესი შეხედულებანი, როგორც მერკანტილისტებისა ისე პროტექციონისტებისა, რომელნიც მრეწველობის თუ მუერნობის ადგენას ფაქტობდნენ კარესე თვით მწარმოებელ ხალხისა. ისინიამ კლასიკური მაგალითი მოგვცა თუ რა შეუძლიან მწარმოებელ ძალთა პირობების გაუმჯობესებას. ამერიკის შტატებში ერთი შტატი ეკონომიურად განვითარებული იყო მუერნობაზე, უსწორ-მასწორობა იყო მათ შორის, მაგრამ მწარმოებელ ძალებისადმი გონივრულმა პოლიტიკამ თათქმის

უფრო შტატი ასწია ეკონომიურად და სოთხადლო და-აწინაურა. განა მართველობის დემოკრატიზაციამ და ვაონიერულ პოლიტიკის წარმოებამ არ დაამყარა ხალხში გაცილებით უმჯობესი მდგომარეობა შვეიცარიის კანტონებში, ვინემ სხვა რომელიმე სახელმწიფოში? ფრანსუაკევი ამბობდა: მთელი ეურადღება სახელმწიფო მოღვაწემ მიწად-მოქმედეს უნდა მიაქციოსო, ჩვენ კი დღეს ვხედავო, რომ ცხოვრების სიმდიდრეს ჰქმნის ხალხის, მუშათა ცოცხალი ენერგია, ძალა და თუ ჩვენ ამ ძალას არეს გაუხსნით, გავავითარებო, ჩვენშიაც გამოვიწვევო ცხოვრების გაღონიერებას, ეკონომიურ ცხოვრებას აუვაგებას... ადა-ღვინეთ ხალხის შეიდეგლობითი ძალა, გაუმჯობესეთ სოციალური მდგომარეობა მუშისა, მოსწევით რუსეთის სახელმწიფოს გადამეტებული დუხტერი სოციალ-ეკონომიური თუ წმინდა ფისკალური შევიწროებანი, მოაწესრიგეთ გადასახლების საქმე, გახსენით ფართე და ძლიერ იაფი კრედიტი, სელი შეუწვეთ საწარმოვო იარაღების გავრცელებას... და თქვენ ხახვო, რომ უფროსი ეური იცვალოს, ცხოვრებას გამოცოცხლება დაეტყოს, აღორძინდეს მუერნობა, მრეწველობა, ალებ-მიტეობა.

რანიარად შეიძლება ეველა ამის შესრულება?

სამისოდ ორი საქმე უნდა გაკეთდეს: ქართველი ხალხი, როგორც ძირ-ფესვიანად განსხვავებული რუსეთის ხალხისგან, სრულიად უნდა იქმნას განთავისუფლებული და უფროსი საზოგადო ცხოვრების საჭიროებანი კანონმდებლობითი პარლამენტის საშუალებით ადგილობრივ უნდა სწელებოდეს. ამის მიღწევა შესაძლებელია ჩვენი ხალხის განვითარებით და ბრძოლის გაცხოველებით. რადგანაც სრულიად თავისუფალ ეკონომიურ პოლიტიკას ჩვენ ვერ გავტარებო, ამიტომ ქართველი ხალხის მწარმოებელ ძალების განვითარება დასრულებულ იქნება მთელ რუსეთის სახელმწიფოს დემოკრატიზაციით, რაც გაცილებით ღიბერად ზომებს წარმოშობს, ამ რიგად, ჩვენი მუშაობის ტეგმა სოციალური და ნაციონალურია. რუსეთის დემოკრატიული წუობილება ფისკალურად ნაკლებად დაწევა ჩვენ მხარეს, ხოლო ადგილობრივი პოლიტიკური მართველობა—რაცა ხალხს, მწარმოებელ ძალებს მუშაობის საუკეთესო პირობებს შეუქმნის, აქედან საზოგადოებაში განხდება და დაგროვდება მეტი სიმდიდრე, რომელიც თავის და უნებურად კიდევ მეტ სიმდიდრის შესაქმნელად დატრიალდება. ეს კი ეკონომიურ ცხოვრების განახლება, მრეწველობის აუვაგება, აქედან ჩვენი ხალხის ძალების განვითარება აუცილებელია, კულტურის გავრცელება და უმაღლეს სოციალ-ეკონომიურ ფორმაციების მიღწევა სათავისთავო მოგვლენა იქნება.

აი რა გზით ვფიქრობთ ჩვენ ჩვენი ცხოვრების
ყოველი მხრის აღდგენა-განვითარებას.

თევდ. ლლონტი.

შ რ ე ს ა

„სახალხო გაზეთის“ ბელადს არ. ჯ—შვილს
ლიტერატურულ პოლემიკაში „ახალი“ მეთოდი
შემოულია, —თაღლითობის მეთოდი.

ამ მეთოდის საშუალებით იგი მართლაც ჰფიქ-
რობს აღადგინოს თავისი დაცემული „დემოკრატიუ-
ლი პრესტიჟი“ და „მოულოდნელად“ მოწინააღმდე-
გეს. ჩვენი ჟურნალის მეთორმეტე ნომერში შემ-
დგეს ვამბობდით:

„რუსეთი დემოკრატიული პრინციპებით კი
არ არის ღარიბი, მასში ნაკლები უფლე-
ბრივ პრინციპის შეგნება. რუსეთში კანონი
მულამ იყო, მაგრამ ამასთანავე არსებობდა
მთავრობის „ფართო შეხედულობა“, რომელიც
ბოლოს უღებდა ყველა კანონს“.

არ.ჯ — შვილს ეს ციტატა უკლებლივ მოჰყავს,
თან კარგად იცის, რომ მკითხველი არც ისე სუ-
ლელია, რომ არ შეეძლოს ამ ამონაწერის გაგება,
მაგრამ მიანც იქვე, მკითხველის წინაშე ლიტერა-
ტურულ თაღლითობას სჩადის და ასე ხსნის ჩვენ
სიტყვებს:

„უპირველესად ყოველის საყურადღებოა შემდეგი
უნაწერი აღმოჩენა. რუსეთში თურმე ბევრი დემო-
კრატიული პრინციპი და ბევრი დემოკრატიული
კანონი ყოფილა.“

ამ თაღლითურ ახსნაზედ დააფუძნა ბ. ჯ—
შვილმა მთელი თავისი უშველებელი წერილი,
„კლდის“ წინააღმდეგ, რიხიანი სათაურით „გალა-
ღებული აზროვნება“. და რა ფასი ეძლევა ეხლა
არ. ჯ—შვილის წერილს ამ გვარ გალაცხებულ აზ-
როვნებით, მკითხველისთვის ცხადი იქნება.

„დილის“ უბილო ეშმაკს ძალიან აცინებს
„სახალხო გაზეთი“:

„მე უმთავრესად „სახალხო გაზეთმა“ მანია.
მთელს საქართველოში, მხოლოდ უბადრუკი ჟურ-
ნალი „კლდე“ გამოდგა, რომელსაც „სახალხომაც“
კი წასძახა თავად-ახსნურთა იდეოლოგობა!..

განა ასე მალე უნდა დაავიწოდეს „სახალხო გა-
ზეთის ოთხი-ხუთი თავის წინანდელი არჩევნები და
თავად-ახსნურთა ფეხ-ქვეშ ხოხვა?!

„ვიდრე „სვინუშკებს“ *) სთვლიდუ დაია,
სჯობს გასინჯო შენივ თავია!“

ხითხითით დასძენს კრილოვის სიტყვებს ბ. ეშ-
მაკი. მაგრამ იქნება თვით „დილი“-ს ეშმაკებს დაა-
ვიწყდათ, რომ ამ ოთხი-ხუთი თავის წინად, არ-
ჩვენების დროს, ქართველი სოციალ-დემოკრატია
სომხის პლუტოკრატის ფეხ-ქვეშ ხოხავდა? და ეხ-
ლაც განაგრძობს ამ ხოხვას?

„ვიდრე დაიქვს სთვლიდუ „სვინიავ“ **)
სჯობს გასინჯო შენივ თავია!“

დაუმატებთ ჩვენც არა კრილოვის სიტყვებს:

რაც შეეხება ხის რევოლუციას, — ეს სრული ქეშ-
მარიტებაა, მაგრამ ასეთს საპოლიციო უზნისებურ
ნართაულ ლაპარაკს რა დამოკიდებულება აქვს ჩვე-
ნი ჟურნალის მიმართულებასთან — ამას ბატ. „ეშმა-
კის“ ხის ტვინი თუ აგვიხსნის.

ჩვენ ჟურნალში მოთავსებულ წერილის შესახებ:
„რუსთაველის ძეგლის გარშემო“. გ. დიასმიძე სწერს:
„პირველობის ჟინიანობით გატაცებული ხალხი სხვაგან
მოსძებნონ, ტუუილად „თემის“ რედაქციაში ნუ დაქუ-
ბენ... ამ დიდი საქმის მოწყობის დროს სწორედ სირ-
ცხვილია იმისთანა წერილმან რამის გამოკიდება, თუ
ვინ გამოსთქვა პირველად პრესაში სურვილი მთელი ქარ-
თველი ხალხისა.“ პირველი წინადადების შესახებ ის შე-
გვიძლიან ვსთქვათ, რომ არსად არ გვითქვამს, ვი-
თამც „თემის“ რედაქცია „პირველობის ჟინიანობით“
არის გატაცებული. ჩვენ მხოლოდ აღვნიშნეთ ისტორია
იმ საკითხისა, რომელიც ახლ სიტყვად მოეჩვენა „თემს“.
რაც შეეხება მეორეს, რომ „ამისთანა წერილმანების გამო-
კიდება“ ვითამც „სირცხვილი იფოს“, შეგვიძლიან შევ-
ნიშნათ, რომ სირცხვილი კი არა „უპატრივისცემლო-
ბა იქნება მთელი ჩვენი ძველი მოღვაწეებისა“,
რომ ჩვენ ისინი არ გავიხსენოთ, როგორც ამ საქმის
დამწყებნი. როგორ? თქვენ გვარწმუნებთ, რედაქცია
„სრულებით არ შეჭხებია საკითხის ისტორიასა,“ და
იმავე დროს ამაყად გაიხსენებდით, რომ თქვენს მეგობარს

*) „სვინა“ ქართული სიტყვაა და ნიშნავს „კუმუშკას“
„ეშმაკი“

**) „სვინია“ რუსული სიტყვაა და ნიშნავს „სვინიას.“
„კლდე“.

„ცნობილ ლიტერატორ ალექსანდრე უანსელს თქვენთან ერთად ჯერ კიდევ გასულ წელს რედაქციაში თუ სადღაც როდისღაც ჰქონდა საუბარი ამის შესახებ. ეს ფაქტი გასახსენებელია, ანგარიში ჩასაგდები და გრიგოლ ორბელიანთა, შელიქიშვილთა, ჭავჭავაძეთა, ბაქრაძეთა თუ ქართველიშვილთა და სხვა და სხვა ჩვენ მოღვაწეთა ნაფიქრებისა და დაწვობილ საქმის გახსენება „წვრილმანი არის“ და „სასარცხვილო?“ რას ნიშნავს ეს, თუ არა უმატივისცემლობას, ანუ გულუბრყვილობას! დაგვეთანხმეთ, რომ შეტად მოუფიქრებელი შენიშვნა მოგივიდათ.

უველა სიკეთესთან ერთად თქვენ შეტად ახირებულდ ეოფილხართ. აი ამისი ნიმუში: „მგანი, უფრო

სასარცხვილო იქნებოდა საქმისათვის, რომ დ. კასრაძეს გამოერკვია სად ინახება ეს ფული?“ — ვითომ და რატომ უნდა გამოერკვია? ან რა ლოდიკური კავშირი აქვს ჩვენი წერილის შინაარსს და იმას, თუ სად, ან რაზე დახარჯავდნენ ამ ფულს...

მაგრამ იცით რა, ბ-ნო გრიგოლ, რაჟი და ჩვენი წერილიდან თქვენ მხოლოდ შტურედს შიამქციეთ უურადღება, ამიტომ გვაძეურებთ თუ რის თქმა გგანდობდა: ჩვენ, აღფრთოვანების ხალხი ვართ, რაც ფიქრად მოგვივა ის უკვე გაკეთებული გვგონია. ეს არის ჩვენი პოლიტიკური უმწიფობის ნიშანი.

ნუ დავივიწყებთ, რომ „სიტყვების დრო წავიდა“, როგორც ამას ხშირად ამბობდა მანტაგუცა, — „ქელა საჭიროა საქმე, საქმე და მხოლოდ საქმე!“

ნ უ გ ე შ ი

საუკუნეთა ქარავანი მიფქარება,
კორიანტელად უკან მისდევს ჩვენი ცხოვრება...
და არვინ იცის მისი ბოლო სად იკარგება,
ან დასაწყისი იღუმალი სად იმყოფება?
ან სად მივყევართ ცხოვრებისა სრბოლა-ტრიალსა
და მის ტალღათა შეუსმენელ ყეფა-ღრიალსა?!

სადაც ოდესმე ვლენდნენ გმირნი, გრიგალი სკურავს
და თვით ცრემლსაც კი მათთვის დაღვრილს აშრობს, ზე სწურავს,
რომ მათი ხსოვნის საუკუნოდ წაშალოს კვალი,
წაშალოს გმირთა სამახსოვრო ტკბილ-ნატამალი...
ამაყად დგანან მხოლოდ მთები ყინვით შემკულნი,
ჟამთა მოწმენი, მაგრამ უტყვნი, დადუმებულნი;
მათ თავზე გრგვინვით გაღუვლიათ საუკუნოებს,
როგორც ქართველთა ქვეყანაზე მტერთა ურდოებს,
ქექა-ქუხილით გმირთა ხსოვნა თან წაუღიათ,
მაგრამ ეს გრგვინვა გულზვიად მთებს არც კი უგრძნიათ...
ჟამნი კვლავ მოვლენ მრისხანებით, კვლავ განქრებიან,
ხოლო ეს მთები მედიდურნი, აქ დარჩებიან.
ჩვენ კი რანი ვართ?.. როგორც ფოთლებს შემოდგომისას,
ყოფნის სიოც კი მოგვაშორებს ნათელსა მზისას!..

მაგრამ უკვდავ-ჰყოფს ღვთის განგება ცხოვრების ხიზანს,
თუ კი მისდევდა თავგანწირვით საყვარელ მიზანს.
ღეფ უმუხთლოს ბედმა აღრე, ვერ მისწვდეს ზესკნელს
და ბრბომ დასცინოს თავგანწირულს, უდროვოდ მზებნელს —
ნუგეშად მაინც ის გაჰყვება, რომ მწვერვალს მოსწყდა
და უმიზნოთა მაყრიონში ლაჩრად არ მოკვდა!

ი. მქედლიშვილი

მიმქრალი სულის აღსარება*)

* * *

...ორიოდ წუთსაც არ გაველო, რომ უეცრივ გაბრუებულმა პითიასავით წამოვიძახე:

— დორა!

თვითონვე შევკრთი ჩემს ძახილზე. ცივმა ჟრუანტელმა დამიარა. ამასობაში შიგნიდან დორას ხმაც გამოისმა:

— მოხველი?

— ჰო, მოველი, მოველი ჩემო Mine d'or-ო, შენ რაღას აგვიანებ, რატომ არ გამოხვალ?

— ეხლავე, ეხლავე...

მართლაც, კარები გამოიღო. ასე მეგონა, დორა მთლად ღიმილის სამოსელში ჩამჯდარა მეთქი. ასეთი ლამაზი, ასე ნარნარი და მიმზიდველი არასოდეს არ მჩვენებია. მაგრამ ვიდრე გონზე მოვიდოდი, გამოქანდა და არა ჩვეულებრივის აღტაცებით ყელზე შემომექნა. გავშრი. მიუწლომელი ბედნიერების „ლურჯი ჩიტი“ ჩემს ხელში იყო, ჩემს ხელში ფრთხილდებდა.

— დორა!.. წამოვიძახე განცვიფრებით. ასე მეგონა, ჯერ კიდევ სიზმარში ვარ მეთქი.

— ჩემო რაინდო, ჩემო მზის ქვეყნის შვილო! მე თუ შენი Mine d'or-ი ვარ, იმავე დროს ვიქმნები შენი ბედნიერების ველ-მინდორიც!

დორამ ჩემგან იცოდა, თუ ქართულად რას ნიშნავდა მინდორი. და აი, ისიც თითქმის ეშხზე მოვიდა, უფრო არტისტიული გატაცებით მხიბლავს... უსაზღვროდ ვიყავ ბედნიერი არ ვიცი რად, ეს სიყვარული მომეჩვენა მეტად ნაზად, მიმზიდველად. ჩვენ ყველას, კარლელის მზგავსად გვესაქიროება არსობითი პურის შოვნა, რომ მასში ახელილი იყოს საყვარელ არსების სინაზე. ვისაც მზგავსს სატრფოს გული არ მოუპოვებია, იძულებულნი ჰხდებიან ეძიონ იგი ღმერთთა სამეფოში, სადაც მზგავსს შევლას, მზგავსს დახმარებას შესთხოვენ მისტორ ღმერთს, ანუ იდეალს, ანდა ოცნებას. ისინი ჰქმნიან ოჯახს, აზრთა სამეფოს სულს, რომელიღაც დაუსაბამო სივრცის გულსა, მხოლოდ იმიტომ, რომ ობლად აღარა გრძობდნენ თავს. მე კი მე, ვინც დედის კალთიდან გადავოფრინდი უნდოლი

ფრთებით და ნელ-ნელა ჩემს ობლობაში ვრწმუნდებოდი, ზედ ჯვარედინ გზაზე ვხვდები სულს, რომელიც თვითონ ესწრაფვის ჩემთან მოსვლას, ჩემს დახმარებას.

— დორა, — წაიჩურჩულე ნეტარებით დამთვრალმა: რა რიგ მამედნიერებ, ღმერთო ჩემო, რა რიგ მამედნიერებ... მე რე, რითი შემოდლიან სამაგიერო გადაგიხალო, რითი, სთქვი რითი?

— ცხოვრების კანონი, — შეუბნება დორა, ითხოვს, რომ ახალგაზრდებმა თვითონვე შესძლონ ბედის დაწვანა...

დორას გული ზვირთსავით ჰბორგავდა, ეტყობოდა რომ გრძობათა მიმოქცევას ველარ უძლებდა:

— თუ შენც გიყვარვარ, ჩემო ძვირფასო ამბობდა დორა, — ახლა გთხოვ, გიყვარდე არა სიტყვით, არამედ საქმით დამიმტკიცო... ჩვენ ერთურთისათვის უნდა ვიყვნეთ. მე მსურს, შენ შეკუთვნოდე, როგორც მე შენ. აი, მიმიღე, ამერიიდან მთლად შენი ვარ...

დორა შესდგა, ჩემს სახეზე განცვიფრება ამოეკითხა, მაგრამ იმ წამსვე განაგრძო, რომ ჩემს უცნაურს ცვალებადობის საშინელებაში არ დარწმუნებულიყო:

— იცი რა, ჩემო კარგო, მე ვერც კი წარმომიდგენია, რა დამემართებოდა თუ ისე განაგრძობ ცხოვრებას, როგორც აქამდე, ისიც ჩემს გვერდით, ჩემს მახლობლად. ჩვენ ერთ-ურთისადმი არასავერძობდით, როდესაც შორი-შორს ვიყავით, დღეს კი ცხოვრების სარბიელზე ჩვენი როლები შეცვლილია: შენმა სინაზემ და უბიწო გატაცებამ მთლად დამიმორჩილა... მაშ დაყოვნებაც მეტი არის...

— დორა! — შევაწვევტინე მოულოდნელად, როცა შევატყე, რომ მოკრძალების საზღვრებს სცილდება.

— შენ, მაშინებ, ღმერთს გეფიცები, მაშინებ...

დორა შესდგა, თვალეში ჩამაცქერდა და ხელახლად დაიწყო იერიში:

— როგორ, გაშინებ რომ კოცნის წვიმით არ წაგლეყო? — გადიხარხარა გულიანად, შემდეგ ისევ თავდავიწყებით განაგრძობს, თუმცა ეტყობა, მის ხმაში ყალბი სიმტკიცე ისადგურებს:

— არა, ჩემო ბედნიერებავ, მე მეტად უძლური ვარ, რომ საშიშარის ქართველით შეგაძრწუნო... მიყვარხარ და რა ვქნა, აი ჩემი დანაშაული.

*) იხ. „კლდე“ № 9, 10, 11 და 12.

და შენც ხომ გიყვარვარ, განა არ ვიცი, რომ გიყვარვარ... ვხედავ რომ შენც...

— ჰო, მაგრამ...

მინდოდა რაღაც ფილოსოფიური განმარტება მიმეცა ჩემი სიყვარულისათვის, მაგრამ შევნიშნე, რომ ის ყურს არ მიგდებდა: ვნებათა ქარიშხალს გაეტაცნა, რაიც ასე აშკარად სჩანდა მის გაფიცებულ პაწაწა მთრთოლვარე ტუჩებზედ, მიტბორებულს მელნის წყვილ ტბაში, სადაც ჟუჟუნის ნაცვლად მიმქრალ ღრუბლის ნაწყვეტს ობლად დაეწყა ხეტიალი; იგივე ვნება ეტყობოდა მკლავების თვითველ ნაკვთს, მის ღია გულ-მკერდს, მის ყოველს ატომს. ოჰ, ღმერთო, რა საშინელი კონტრასტი იყო! როგორ შემზარდა მისი ყურება! მე, ვინც რომ სიყვარულისათვის გაგიჟებული ვიყავ, ვისაც მწყუროდა ამ უწყმიდეს ცნებისთვის სამადლობელ გუნდრუკი მეკმია, უეცრივ ცეცილიას ნაცვლად ჰეკატას შევეჯახე, სიყვარული მანამდე რაღაც ეთერის ფერადებით მქონდა წარმოდგენილი, იგი მეგონა გრძნობიერი, ზეკაცური, მიუწდომელი, როგორც ყოველი თეთრ კაბიანი იდეალი, რომელიც თავისაკენ გვეძახის, შორიდან გვეკეკლუცება და აჩრდილივით დაუქერელი კი არის. დღეს კი, ჩემდა საკვირველად, უეცრივ ვხედავ უფსკრულს, სადაც დორა ჩაგორებულია, უკედ, სადაც დორას საოცნებო ლემის გარშემო ხორციელ დატკობის ქინიან ვეშაპს საზარელი წივილი გაჰქონდა.

ოდნავი ხელის კვრით მოვიშორე. დორა გაშრა. არ მოელოდა. ფერი ეცვალა. ლულულულით ბოდიში ძლივს მოვახერხე.

— ეს ვერაფერი ჯენტლმენობაა, თქვენმა მზემ, — უიარაღოს შეურაცხყოფთ. და მერე რატომ? იმიტომ, რომ ჯერ დამიმონეთ და ახლა კი ასე უდიერად ხელსა მკრავთ.

მეწყინა, რომ „თქვენობით“ გამომელაპარაკა.

— ეს წყრომის კილო, დორა...

მაგრამ მან სიტყვა ჩამომწართვა:

— ხომ ჰხედავთ, რომ არაფრის წინ არ ვდრკები, ყოველისფერსა ვკისრულობ, ყოველისფერს...

— მე დედობა მსურს, გესმის, დედობა და არცა ვკითხულობ, ვინ რას იტყვის... მე აღვზრდი შენს შვილს; აღვზრდი და ზღაპრად სულ აღმოსავლეთისა და სამხრეთის მღვევებზე, ფერიებზე მოვეუბნობ ხოლმე...

ამ სიტყვებთან ისე ნაზად მაკოცა, ისე ოდნავად შემეხო, თითქო სურს მართლა თავის გულწრფელობაში დამარწმუნოსო. გეღვივით თეთრი, ნარნარი ყელი ჩემს მხარს გადმოაჯდოდა თმის ბეწვებით ამიკვესა ძარღვთა ძაფები.

— დორა, დორა, — შევეძახე მუდარებით, — გამანთავისუფლე, გენაცვალე, ხვალ შემოვივლი, ხვალ... აი, ეს ქარი გაივლის და შენ თითონ მიხვდები, რატომ არ დაგყე ნებასა. ნუ იფიქრებ, ვითომც გატყუებ, ან არ მიყვარხარ... დედას გეფიცები, მეტად მიყვარხარ, მიყვარხარ ისე, როგორც უმანკო ცეცილია... მაგრამ ამაზე ხვალ ვილაპარაკოთ, ხვალ... მარნაზე წავიდეთ, ვისეირნოთ, გავერთოთ და იმ სუფთა ჰაერზე გაგიზიარებ ჩემს აზრებს. . აქ კი, ამ კედლებში, ჰაერი დახშულია... იცოდე, რასაც ეხლა მთხოვ, ეს აღელვებულ ვნებისა და გრძნობათა წვეტების უბრალო ფანტაზიაა და მეტი არაფერი. ჰო და აი, ჩემო Mine d'or-ო, როცა დაწყნარდები, შენ თითონ მიხვდები ყველაფერსა. ვინ ამბობს უარს, მეც ვიცი სიყვარული, მეც მწამს იგი, მაგრამ ასეთი სახით კი არა... არა, დორა, უკაცრავად კი ვარ, მაგრამ დედას გეფიცები, ეხლა შენ სტყუი... არ შემიძლიან არ შეგნიშნო, რომ... ასეთს ტლანქს სიყვარულს, სიყვარული კი არ ეწოდება, არამედ ქინიანობა... ხორციელი ქინიანობა, რომელსაც ქეშმარიტ სიყვარულთან არავითარი კავშირი არა აქვს.

გულზე მომეშვა, რომ ჩემი ბავშვური აღსარება თითქმის ბოლომდე მივიყვანე. დორამ კი, თითქოს ამ დროს უცდიდაო, შეიფხვრიალა, სახე აენტო, თვალებიდან ნაპერწკლები წამოსცვივდა და მძაფრი კილოთი მითხრა:

— მაშ ჩემი სიყვარული უბრალო ქინიანობაა? ეს პირუტყული გრძნობა არის? საბრალო ბავშვო! — ისტერიულად გაღიხარხარა და განაგრძო აღელვებით: ჰო, კარგი, კარგი... გზა მშვიდობისა, ჩემო კარგო, იყავ ბედნიერი და გისურვებ, რომ ეგ პლატონიური სიყვარული ამ ცოდვილს ქვეყნიერებაზე ოდესმე მაინც გეპოვნოს.

მეორე ოთახში შეიქრა. შემეშინდა, ცული ხომ არა განიზრახა რა — მეთქი.

— დორა, დორა! —

ცხვირწინ კარები მომიკეტა. ეს ჩემი სიკვდილი იყო. როგორც იყო სარკმელთან მივფარფატდი, რომ შუბლზე აღმური მომეწმინდა. გადავეყუდე

გამოღებულ სარკმელის ჩარჩოს და დიდხანს, ძალიან დიდხანს გადაეყურებდი დაბლა ეზოს, სადაც მთვარის ზვირთებში ჩანთქმულ წაბლის ხეებს თეთრ ყვავილის პეპელეებით ღამის ნიაფთან საარზიყო ჩურჩული გაჰქონდათ.

*
* *

...სრულებით ვერ მივმხდარიყავ, რად მიჯვადებოდა ღორა.

„განა მე ცუდად მოვიქეცი?—ფიქრობდი ნაღვლიანად, ნუთუ თვითნებური პატიოსანი ადამიანი ჩემს ადგილას ასე არ მოიქცეოდა? ან და რას ნიშნავს, რომ მეც მიყვარს, იმასაც ვუყვარვარ, მაგრამ მისი სიყვარული სულ სხვა სახისაა, რომლის გახსენება სიწითლეს მოჰგვრის პატიოსანს“.

ასე ფიქრობდი და თან და თან ვრწმუნდებოდი, რომ ჩემი სიყვარული სიყვარულისთვის იყო, რომელსაც ღორას სიყვარულთან არავითარი კავშირი არა ჰქონდა.

— მე მწამს სიყვარული ციაგთა სწორი! წამოვიძახე აღელვებით. მართლაც, რომ ავიხედე, ლაყვარდ ტალღებზე მთვარე ნამგალა ნაფი მოსკურავდა. მის მახლობლად კიდევ ობოლი ვარსკვლავი კიაფობდა, ორნივე ერთურთის სიყვარულის ჰანგს აქლერებდნენ, მაგრამ ორთავე მხრიდან მხოლოდ სიცივე მოდიოდა.

— ასეთი ზღაპრული სიყვარული შეადგენს სიმშვენიერეს, რატომ ჩვენ კი არ შეგვიძლიან ასე მოვიქცეთ. ვფილოსოფოსობდი ჩემთვის. ვნაღვლობდი, რომ მსოფლიოს ასეთი მიჯნურობისა არა ესმოდარა. ამასობაში ღორაც გამოვიდა. შეკრთა, რომ იქვე დამინახა. დასიებულ თვალებზე ეტყობოდა, ეტირნა.

— შენ კიდევ აქა ხარ?

ხმა არ გავეცი.

— მე კი მეგონა აქნობამდინ ჩემს ბინას დასტოვებდი.

— ღორა!.. —წავიჩურჩულე მუდარებით. საუბედუროდ, რაც თეორიები მქონდა, სულ ერთიანად გამიფრინდა. ისიც დიდი ვაჟკაცობა იყო ჩემი, რომ ძირს დაშვებული ხელები დავუჭირე. შევეკრთი. რამდენიმე წუთის წინად მხურვალე, ეხლა საშინლად შესეტყვილიყო. დამწვარი თვალის კილოები რალაცა საიდუმლო ცეცხლს იკავებდნენ.

— ღორა!..

ვცადე ხელახლად. მან უმნიშვნელო ღიმილით შემომხედა. სახეზე სულ უცნობი მეტყველება გამოეხატა. ვხედავდი, ვნების ქარიშხალს მის გულში ისე გაეარნა, როგორც უდაბნოში.

— ღორა, ღორა, რატომ იტანჯავ თავს...

უკანასკნელად გავუბედე და ათრთოლებით შევეცადე მის ქანდაკს შემოვხვეოდი. ახალი საოცრება: ტუჩები, შუბლი, თვით ლოყებიც კი ყინულის ზოდს მიდგენდნენ თვალწინ. მხოლოდ ეხლა დამიბრუნა კოცნა, მაგრამ ისე კი, თითქოს უნებური იყო, საიდუმლო კენესის აუცილებელი ნაყოფი. მაგრამ შეცდომა გაისწორა:

— ახლა კი წადი!..

— ღორა!..

— შენ მე არ მიყვარხარ, გესმის, ჩვენ ერთურთისთვის ზედმეტნი ვართ!..

ხელები ჩამომცვივდა. თვალთ დამიბნელდა, თითქოს მეხი დამცემიყოს. როდესაც ჩემწინ ჩამოშვებული ბურუსი გაიფანტა, შევნიშნე, რომ სავარძელში ჩავშვებულიყავი. ის კი ისევე იმ ადგილას იდგა უძრავად, მარცხენა ფეხვი წინ წამოედგა. ისე სჩანდა, თითქოს ძუ ვეფხვი მსხვერპლის თავდასასხმელად განმზადებულაო: მცირეოდენი დაიყო საჭირო ჩემის მხრით, რომ რისხვის ცეცხლი გადმოეყარა.

— ღორა!—შევესძახე შეშინებულის ხმით. ვგონებ ხელებიც გავუწოდე. მაგრამ წარბიც არ შეიხარა.

— მე შენი სიძულვილიც კი არ შემიძლიან; მითხრა ამაყად, —გასწი მონახე სულ სხვა ტოლი!.. ნუ გეგონება, ვითომც მე კურტიზანკა ვარ, არა! მე ქალი ვარ და ვეძებდი მამაკაცს, რომელიც შენში შეცდომით დავინახე. სასტიკი განცდა დამატყდა თავს, მაგრამ რას იზავ, ამას შემდეგში გავასწორებ.

ღორა ისევე შეივით ოთახში შეტრიალდა. გასაღების გადატრიალებაზე ვივრძენ, კარები დამიკეტა. მაშინალორად მივვარდი, მინდოდა კარები შემემტვრია, მაგრამ რომ ვერას გაეხედი, ბავშვსავით მოვეყე ძახილს:

— კარი გააღე, ღორა, გააღე-მეთქი ..

სამარისებური ღუმილი ხელახლად უარის ყოფას მანიშნებდა. ვითმინე, ვითმინე და რომ ვერას გაეხედი, საშინელი ქვითინი ამივარდა...

— აქედან ფეხსაც არ მოვიცვლი, ღორა, ღმერ-თმანი, არსადაც არ წავალ!..

მართლაც, ერთს საათამდინ დავეყავ ამ ყოფაში,

ვეფიცებოდი ხან დედას, ხან პატრონებს, მაგრამ არ იქნა, დორამ პასუხი არ მადირსა. ერთხელ თავის გაწირვაც კი მოვინდომე, მიველი სარკმელთან უბის წიგნიდან ფურცელი ამოვხიე, კარანდაშით დავეწერე საჩქაროდ: „მშვიდობით, დორა, ჩვენს მემგობრობას რახან სასურველი ბოლო არ ექმნება, სჯობს დავშორდეთ სამუდამოდ. იყავ ბედნიერ, მრავალ-ჟამიერ. მე არასფერს ვთხოვ, გარდა ერთის შენდობისას... შენგან შეურაცხყოფილი“ და სხვა.

რანდობის წყურვილით გატაცებულმა, მართლა სარკმელის ჩარჩოზე შევსდგი ფეხი, მაგრამ... ძირს რომ გადავიხედე, შევეკრთი, მართლა თავმა არ გადამძლიოს—მეთქი და ინსტიქტიურად ისევ უკან გადმოვხტი. გამოდგა, რომ რანდული თავ-გამოდება მართლა არც აგრე ადვილი ყოფილა, როგორც ეს რომანის ფურცლებზე გვეჩვენება. ბარათი სწრაფად დავხიე. თითქოს ცრუ თავ-მოყვარეობაც ეხლა გამეღვიძა.

— როგორ? ქალს დავემორჩილო? არასოდეს! დორა სანამ თვითონ არ მოვა ჩემთან და ბოდიშს არ მოიხდის, ერთხელაც არ მოვდგავ აქ ფეხს!

ამ გარდაწყვეტილების შესრულებას იმ წამსვე შევეუდგე.

— როგორც გენებოთ, ქ-ნო დორა, ისე მოიქეცით! მშვიდობით ბრძანდებოდეთ!

რომ შიგნიდან პასუხი არ მივიღე, ახლა სიბრაზემ ამიტანა. თავმოყვარეობა თავმოყვარეობაზე მელახებოდა. სწრაფად გამოველ დერეფანში, ერთი მოვიხიე და, რა ზურგზე მოვიგდე ჩემი საზაფხულო წამოსახამი, თითქოს კმაყოფილებით, თითქოს უკმაყოფილოდ გავეშურე ჩემი ბინისკენ:

— ჰე, ხომ გული მოვუკალი, „თქვენობით“ გამოველაპარაკე. არ მოელოდა, განა! უკაცრავად, მან დაივიწყა, თუ ვინცა ვარ!

მეორე მხრით კი იგივე სიბრაზე არ მასვენებდა:

— როგორ, ცხვირწინ კარები მომიხუროს, ისიც ვილაც გომბიომ, ურიის ღლაპმა? არა, პანე დორა! ანგარიში შეგეშალა! შენ არ იცი, რომ ქართველები სამხრელნი ვართ და ასეთს შეურაცხყოფას არავის ვაპატიებთ!

კიდევ დავემუქრე:

— დედაცაი არარობა და არარობამდე მე არასოდეს არ დავმდაბლდები, რომ თავი გაუყუადრო!

საოცარია, პინაზე მისვლისასაც კი რატომღაც ღრმად ვიყავი დარწმუნებული, რომ დორა უსათუოდ ჩემთან უნდა მოსულიყო ბოდიშის მოსახდელად.

დ. კასრაძე.

(შემდეგი იქნება).

ისევ კახეთის რკინის გზა

27 მარტს 1913 წ. დეპუტატთა საკრებულოში მოხდა კერძო თათბირი მარშალთა და დეპუტატთა (გაძლიერებული თბილისში დარჩენილ თავ.-აზნაურებით) კახ. რკ. გზის გამო.

თავ.-აზნ. კრებანი არას დროს არა ყოფილან მეტად დარბაისელნი და ლოლიკურ მიმართულებას დამდგარნი, მაგრამ ოთხშაბათის კრება პირდაპირ სამარცხენო იყო ამ მხრივ. შეიძლება ეს დღე—ისტორიულ დღედ გადაიქცეს, როდესაც ქართველმა თავ.-აზნაურობამ გამოიჭრა ყელი თითონ, და უკუჩნებელი დალი დაასვა ჩვენ ეროვნულ საქმესაც.

იმ თავ.-აზნ., რომელიც თავ-გამოდებით იცავდა კახ. რკ. გზის ცალკე არსებობას, რომელმაც ორიოდ შეუგუნებელ კაცის წინააღმდეგ, გადაჭრით გამოსთქვა თავისი სურვილი და თავისი უფლება გადასცა ამ საკითხში დეპუტატთა საკრებულოს, რომ მას დაეცვა კახ. რკ. გზა quand même, რაც უნდა მოხდესო—დღეს სირცხვილეულად უკან დაიხია და გამობრუნებელი საქმე თითქმის ჩაშალა.

რა მოხდა ასეთი, იკითხავს მკითხველი.

იმ ბანკმა, რომელიც აშენებს კახ. რკ. გზას.

გადაჭრილი პასუხი მოსთხოვა თავ.-აზნ.: **მართლა გინდა კახ. რკ. გზაზედ პატრონობა**, თუ ცარიელა სიტყვებითაო?

და ამისათვის შემდეგი პირობა დაუდო: **იუვით პატრონი**, მე ხელის შემშლელი არა ვარ, **ოღონდ გარანტია მომეცით**, რომ ნამდვილად შეისყიდით იმდენ აქციას, რამდენიც საჭიროა პატრონობისათვის—**კიდევ 550,000 მამეთისას**. ამისთანა ცხადს, მარტის პასუხს, ამისთანა ადვილ გამარჯვებას, სწორე გითხრათ, ჩვენ ვერც კი მოველოდით და როცა საქმე მიდგა შესრულებაზედ, რამ-

დენიმე კაცმა კიდევ იპოვნა საშუალება საქმის განცლებისა.

ვიდრე გაგზავნილი დეპუტაცია ჩამოვიდოდა, —აქ, თბილისში გაავრცელეს ხმები (და „თემში“ დაბეჭდილიც იყო) ვითომ თვით პ. ი. თუმანიშვილი შეველოდა განცალკევებასა და სრული მოლოდინი გვექონდა, რომ მისი მომხრენი და დამცველნი ისე ჯიუტად აღარ გამოეკიდებოდნენ საქმის დაღუპვასა; მაგრამ ნათქვამია: თუ წინამძღოლმა ერთი ვაშლი მოსწყვიტა, ჯარი მთელ ბაღს ამოაგდებსო და მართლაც, თუმანიშვილის დამქაშებმა ამოაგდეს... კახ. რკ. გზა. თითქმის ყველა ორატორი იწყობდა იმით, რომ კახ. რკ. გზის და მოუკიდებლობა აუცილებელი და სასურველი არისო, მაგრამ—ხელზე იხვევდა ახალს პირობას ბანკისას და ისეთი დასკვნა გამოჰყავდა, რომლითაც არსებითად სპობდა ამ დ ა ე ო უ კ ი დ ე ბ ლ ო ბ ა ს.

საქმე შემდეგშია: პუტილოვი, რომლისგანაც ამ ხანად დამოკიდებულია კახ. რკ. გზის ბედი, მოითხოვს თავ.-აზნ. გარდაწყვეტილს პასუხს, რომ იგი ყიდულობს კახ. რკ. გზის თავისუფლებას და რადგან ასე თავი გამოიღო, გარანტიად **ჯარიმას აწერს (неустойка) 500,000 მანეთს.** აი ამ ჯარიმამ აურია ვითომ დავთრები ყველას და შესცვალა გარემოებანი, მაგრამ, რომ ჩაუკვირდეთ, არაფითარი ახალი, ან საშიში აქ არაფერი მომხდარა რა. თავად-აზნაურობის და მასთან ყოველი შეგნებული ქართველის სურვილი იყო **უშუველად** შეეძინათ 550,000 მან. აქცია და ამით დაპატრონებოდა გზასა. ასე ჰქონდა დავალებული დეპუტატთა საკრებულოს თავ. აზნ. საგანგებო კრებისაგან და უფლება მიცემული საქმის წარმოებისა ისე, როგორც თვით კრებას (на правахъ чрезвычайнаго собранія). ყველა აქამდის მიღებული ზომა: კონცესიის მოპოება, რუსეთ-აზიის ბანკთან ცნობილი პირობის შეკვრა; შემდეგ ატეხილი ბრძოლა და შედეგები ამ ბრძოლისა; თხოვნა მეფის მოადგილისა, კოკოცვევისა, სახელმწიფო საბჭოს მეორე დეპარტამენტისა და სულ უკანასკნელად პეტერბურგში დეპუტაციის გაგზავნისა—იქითკენ იყო მიმართული, რომ თავად-აზნაურობას სურს და იბრძვის კახ. რკ. გზის დამოუკიდებლობისათვის, მაშასადამე მას სურდა რეალურად განხორციელებაც ამ სურვილისა და თუ პუტილოვმა ამას ანგარიში გაუწია, ჩვენი ვალია ორთავ ხელით მოვეკიდოთ ახალს გარემოებას და დავთანხმდეთ ჯარიმანადაც, თუ ჩვენი სურვილი ცარიელა ლაყობა არ იყო.

უნდა დავთანხმდეთ იმიტომ, რომ ჯარიმა სრულიადაც საშიში არ არის, თუ კი ჩვენს სურვილს განვახორციელებთ, და შევიძინთ აქციებს.

თავი და თავი საკითხი იმაშია—შევიძლებთ თუ არა ამდენი ფულის შოვნას? ჩვენა გვეგონია, რომ თავ.-აზნ. თუ იბრძოდა ამ უფლებისათვის—უნდა ეს გათვალისწინებული ჰქონოდა და ფინანსიური გეგმაც შეედგინა. კრებაზედ მართა **ამისათვის** უნდა მიექციათ ყურადღება, როგორც სრულ ქეშმარიტებას აღიარებდა შ. მესხიშვილი, უნდა გარანტია გამოენახათ ფულის შოვნისა და ამ არგუმენტით დაეჩუმებინათ უთავბოლო მსჯელობა ისეთი პირებისა, რომელნიც ყველგან ჯოხებსა სჩრიან ეროვნულ საქმის ეტლშია. დეპუტატთა საკრებულომ ამ შემთხვევაშიაც ვერ ისარგებლა თავისი პოზიციით, რომელიც გამარჯვებას უქადდა და თითქმის დაემორჩილა რამდენიმე „ობოზიციონერის“ უსაბუთო შიშს, რომ ესეთი საქმე და ჯარიმა თავ.-აზნაურობას საბოლოოდ დასცემს. და რამდენად უმწეონი იყვნენ „ახალ პირობათა“ წინააღმდეგნი—იმ თვალსაჩინო ფაქტიდანაც სჩანს, რომ თავმჯდომარის სიტყვაზედ: „მაშ ყველანი პრინციპიალურად მომხრენი ხართ დამოუკიდებლობისა...“ მხოლოდ ერთი ალექსანდრე დიასამიძე წამოხტა და განაცხადა პირდაპირ: არა, მე შეერთების მომხრე ვარ და თუ დეპუტატთა საკრებულო დასთანხმდა პუტილოვის მოთხოვნილებაზედ, მაშინვე შეეკრებ თანამოაზრეებს (და, მგონი, ცოტანი არ იქნებიანო) და პროტესტს გაგზავნი პეტერბურგში, რომ ეს თავ.-აზნ. სურვილი არ არისო: **dernier argument!** სხვა მოწინააღმდეგეთაგან უნდა აღინიშნოს სიტყვა ბატონ ივ. აფხაზისა, იმ აფხაზისა, რომელმაც ბანკის შარშანდელ კრებაზედ მთელი სამარცხვინო მოხსენება წაიკითხა იმის შესახებ, რომ ყველა მიწები და მამულები, რაც ბანკსა რჩება, უნდა გროშის ფასად, დესეტინა მანეთად გავყიდოთო, უნდა მოვალეებსაც (недоимщики) მოურიდებლად გაუყიდოთო ყველაფერი, ოღონდ ბანკმა იხიროსო. მაშინაც სამართლიანად მოახსენეს ბატონ აფხაზს, რომ ასეთი კომბინაცია გაყიდვისა არ შეადგენს მიზანს ბანკისას და მ. გრუზინსკიმ ისიც აღნიშნა, რომ ამ ბანკის დანიშნულება—საზოგადო-სასარგებლო თანხა (общепользвный капитал) სდგება სწორედ მოვალეების შეღავათისიგან (изъ недоимокъ).

— აი ამ აფხაზმა, რომლისთვისაც სულერთია ვინ

წაიღებს ჩვენს მიწა წყალს და რომლისათვისაც, რასაკვირველია, არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს საკითხებს, გარდა ფინანსიურისა, უცნაური საბუთები წამოაყენა: პუტილოვი რომ ასე ადვილად გვაძლევს აქციებს — ეგ იმიტომ, რომ არავითარი ფასი არა აქვთო; შეერთება **უმჯობესია**, ჩემის აზრით, (თუმცა ნამდვილად ვერ ვიტყვიო), რადგან **პუტილოვი** ამ აზრისა არისო და ბოლოს დასკვნა: საკითხს ნუ კი გადავწყვეტთ — საგანგებო კრებაზედ გადავიტანოთო.

ყველა ამ დებულებას იმდენივე მოაზრება ეტყობა, რამდენიც ზემოდ-ხსენებულ მოხსენებას ბანკში: რომ პუტილოვი ადვილად არ იმეტებს აქციებს ეს იქიდანაც ცხადია ყველასათვის, რომ ამისათვის იყო მხოლოდ ბრძოლა და თავის ტეხა და მხოლოდ დიდი შეტაკების შემდეგ სთანხმდება იგი აქციების და მასთან თავ-აზნაურობის უფლების დაბრუნებას. რომ შეერთება **უმჯობესია**, აქ ივ. აფხაზი კიდევ ერთ ნახტომს აკეთებს და იმას, რაც **უმჯობესია** პუტილოვისათვის — ასაღებს როგორც უმჯობესს **ჩვენთვის**. ეს ან რა საკვირველია, როცა ადამიანს ვერ შეუგნია, რომ ჩვენი და პუტილოვის ინტერესები **მოწინააღმდეგენი** არიან. რომ ის, რაც მისთვის უმჯობესია, — ჩვენი დამლუბველია და vice versa.

მესამე - დასკვნა — რომ საგანგებო კრებაზედ გადავიტანოთ საკითხი ახირებული ულოლიკობა: კაცს ეუბნებიან: საკითხი შეერთებისა გადასწყდება პეტერბურგში **ერთი კვირის უკან** და საგანგებო კრება კანონით **ორ კვირაზედ ადრე** ვერ შეიკრიბება. მაშასადამე საგანგებო კრების შეყრაც უაზრობაა. და ამისთანა ლათაიებით ბატონი ივ. აფხაზი თვალს გვიხვევს: საკითხს ნუ კი გადავწყვეტთ, საგანგებო კრებაზედ გადავიტანოთო. და სანამ ჩვენ კრებას შევეყრიდეთ — შეერთება სიღნაღ-ბაქოს და კახ. რკ. გზებისა უკვე ფაქტი იქნება. ეს თუ გადაწყვეტა არ არის საკითხისა — ან ულოლიკობა უნდა იყოს, ან სიმრუდე. არჩევანი მისთვის მიგვიწვდის.

კრების ბოლოს გრ. რცხილაძემ ვრცელი და დასაბუთებული სიტყვა წარმოსთქვა იმის შესახებ, თუ რამდენად უსაფუძვლოა ყველა ის შიში და არგუმენტაცია, რომელიც მოჰყავდათ ოპონენტებს: იურიდიულის მხრივ, მან განაცხადა, არავითარი საფრთხე არ მოელის თავ-აზნაურობას, რადგან მას **შეუძლიან** ყოველთვის ჯარიმიანი პირობის შეკვრა და ეს არ არის საბუთი, ვითომ ახალი პირობა —

უკანონო პირობა იყვეს; და უკიდურეს შემთხვევაში, უკანონობაც რომ იყვეს, — ეს ჩვენთვის ხელსაყრელი იქნებოდა და არა საშიში, რადგან ამ არსებულ შემთხვევაში ჯარიმისაც ვერ გადაგვახდევინებენ. ფინანსიურად შეიძლება დაბრკოლება ყოფილიყო რომ **ვერ ვიშოვით ფულსაო**, მაგრამ, როგორც აქ მეორე ოპონენტმა განაცხადა (გიორგი ამირეჯიბმა) თურმე თავ-აზნ. ორი მილიონის შოვნაც შეუძლიან, არამთუნ ახევარისა და რაშია მამ საშიშროება?!

ბ. გ. რცხილაძე ერთად-ერთი იმდენად მოფიქრებული და გამბედავი ადამიანი გამოდგა, რომ სხვა, **უმთავრესი** მხარიდან შეხედა ამ დიდმნიშვნელოვან საქმეს — ეროვნული თვალსაზრისით, და გაათავა სიტყვა მშვენიერის ილუსტრაციით, თუ რა ხდება ეხლავე კახ. ფოსტის გზაზედ, საცა ჩვენ, როგორც უცხოეთში, ქართულ სიტყვასაც ვერ გავიგონებთო.

საუბედუროდ, ეს დასაბუთებული სიტყვა გვიან იყო წარმოთქმული, როცა ხალხი დაღლილი და აღლევიებული იყო წინად მოლაპარაკეთაგან.

კრება დაიშალა საკითხის გადაწყვეტელად. გაგზავნეს რაღაც დეპეშა, რომლის ტექსტი შეადგინა ივ. ჯაბაძარმა და რომლის შინაარსი არავინ იცის — პეტერბურგში. ეს კი ცხადია, აქციების ყიდვა-არყიდვა გადაწყვეტილი დარჩა და მოგებული ბრძოლა, ხელახლადა გვემართებს.

ჩვენის აზრით, საკითხი კახ. რკ. გზისა იმდენად გამორკვეულია, მისი მნიშვნელობა ჩვენთვის, როგორც ეკონომიური ორგანიზაციისა და ეროვნული ხასიათის მატარებლისა — იმდენად დიდია, რომ ორი აზრის გამოთქმა ყოველად შეუძლებელია. თავ-აზნ. მოვალეა აასრულოს თავისი სურვილი არა იმიტომ მარტო, რომ ამ საქმისათვის აქამდის იმდენი ამაგი და ფული დაუხარჯავს, არამედ იმიტომაც უფრო, რომ პასუხის მგებელია შთამომავლობის წინაშე, რომელსაც სამარცხვინო ანდერძს უტოვებს. *A la guerre comme à la guerre*, ამბობენ ფრანგები და თუ ბრძოლისათვის საქირაა გაბედულება, *рискъ*, უნდა გაბედოს კიდევ; მოვალეა გაბედოს რადგან დაკარგვით უკიდურეს შემთხვევაში არას დაჰკარგავს და უკეთესში კი, თუ შესძლო ნახევარ მილიონის შოვნა, საშვილიშვილოდ ძვირფასს და სამაგალითო საქმეს დაგვიტოვებს და მოგებასაც ნახავს თვითონ როგორც პატრონი.

და რომ ქართლ-კახეთის თავ.-აზნ. შეუძლიან ძალიან ადვილად ნახევარ მილიონის შოვნა, ამას მტკიცებაც არ უნდა: იმ ძვირფასი მამულების პატრონს, როგორც ჩვენი თავად-აზნაურობაა (როგორც ორგანიზაცია), იმ თავ.-აზნ., რომელსაც წელიწადში 200—300 ათასი წმინდა შემოსავალი აქვს ბანკიდან და სხ., — ყველა დიდის სიხარულით მისცემს არამთუ ნახევარ მილიონს, ორ-სამ მილიონსაც. ადგილობრივაც, რუსეთშიაც, საზღვარ გარეთაც შეიძლება შოვნა ამ ფულისა სესხად ღ თუ საზოგადოებრივი აზრიც მიემხრობა საკითხს — სულ ადვილად გავანაღლებთ ნახევარ მილიონს.

ავიღოთ ყველა მდგომარეობა: 1) უარესი: **თუ ვერ ვიშოვით ფულს**, გარდა იმისა რომ კახ. რკ. გზას ვკარგავთ, როგორც საკუთრებას, ჩვენ კიდევაც უნდა გადავიხადოთ ნახევარ მილიონი ჯარიმა. მაგრამ ჩვენ უკვე გვაქვს 400 ათასი მან. აქცია, რომელიც უარეს შემთხვევაში 200 ათასი მანეთი მარცხ ეღირება და მაშასადამე მთელი გაბედულება (рискъ) ჩვენი 300 ათას მან. არ გადასცდება რასაც 6—7 წლის გინმავლობაში ადვილად გადაიხდის. თავ.-აზნ. 2) **ფული ვიშოვეთ და შევიძინეთ აქციები, მაგრამ გზას შემოსავლის მაგიერ ზარალი მოაქვს.** მაშინ ორი გზა გვაქვს: ან უცადოთ, როცა 5—10 წ. შემდეგ ჩვენი გზა შემოსავლიანი გახდება, ან ჩვენი აქციები 950 ათასისა გავყიდოთ და ვალი მოვიშოროთ. ამ შემთხვევაში ჩვენ სულ არაფერს ვკარგავთ, რადგან 950 ათასი მან. აქციით ყოველთვის შეგვიძლიან ნახევარ მილიონ ვალის დაფარვა. 3) **თუ გზა შემოსავლიანიც იქნება** მაშინ ვალი საშიშვლად აღარ არის ხომა და სრული გამარჯვებაც გვრჩება.

ეს უკანასკნელი მდგომარეობა უფრო მოსალოდნელიც არის, რადგან გზა რომ მომგებიანი არ იყვეს, ხომ არც თავს იღებდა რუსეთ-აზიის ბანკი (რომელიც ისეთ დიდ ავტორიტეტს წარმოადგენს ივ. აფხაზისთანა ურწმუნოთათვის) მის აშენებას, არც მთავრობა მისცემდა თავის გარანტიას.

ყველა ამ საკითხებს თავზე დაჰფრენს უმაღლესი მოსაზრება, რომელიც უნდა გვიკარნახებდეს ამ გზის დამოუკიდებლობას ეს არის ეროვნული ემონომიკის აღორძინება, რასაც ეს გზა თვალსაჩინოდ წინ წასწევს. და იმისათვის არ უნდა გაუშვათ იგი ხელიდან იმ შემთხვევაშიაც, თუ კერძოდ თავ.-აზნაურობას ზარალს მოუტანს. მით უფრო რომ უარეს შემთხვევაში და მკაცრის გამოანგარიშებით, თავ.-აზნ. რამდენიმე წლის განმავლობაში და-

სკირდება 30—50 ათასი მანეთის გაღება საკუთარი ხაზინიდან. მაგრამ ეროვნული საქმის წინაშე თავ.-აზნ. ნება არა აქვს ქედი არ მოიხაროს და თუ გაქირდა, ესეთი მსხვერპლიც არ მოიტანოს.

ამიტომ საუკეთესო იქნებოდა დეპუტატთა საკრებულომ თანხმობა გამოუცხადოს პუტილოვს მის მოთხოვნილებაზედ. თუ შეიძლება, იურიდიულად უკეთესად შეიმუშაოს ხელშეკრულობა, რომ გარანტია პატრონობისა არ დაგვეკარგოს და ეხლაც, დაუყოვნებლივ შეუდგეს ფინანსიური პლანის შედგენას და განხორციელებას, რომ უკანასკნელ ვადაზე არ დაიწყოს გაფაციცებული ძებნა და საქმის გაკეთება, როგორც აქამდის ხდებოდა.

რ. გ.

საადგილ-მამულო კომისიის რეორგანიზაცია

18 მარტს საადგილ-მამულო კომისიის სხდომამ საბოლოოდ შეიმუშავა კომისიის სარეორგანიზაციო გეგმა, და გადასცა განსახილველად სადეპუტატო საკრებულოს რომ დასამტკიცებლად წარედგინოს მომავალ სათავად აზნაურო კრებას.

უმთავრესი მოტივი რეორგანიზაციისა იყო:

მიეცეს მას საერობო საკრედიტო საზოგადოების ხასიათი წესდების ფორმით, რისთვისაც მოითხოვს საკმარის დამოუკიდებლობას თავის მუშაობის დროს სადეპუტატო საკრებულოსაგან, რომელსაც ენიჭება ფართო კონტროლის ფუნქციები.

ამ პროექტის შემუშავებაში, სხვა და სხვა დროს გამართულ თათბირებზედ, იღებდნენ მონაწილეობას ბევრი ჩვენი მოღვაწენი.

საბოლოოდ კი ეს პროექტი ერთხმად დაამტკიცა უკანასკნელ საადგილ-მამულო კომისიის კრებამ, რომელსაც დაესწრნენ შემდეგი წევრნი: ა. ნ. ჭავჭავაძე, დ. ა. ფავლენიშვილი, ს. რ. ვახვახიშვილი, ლ. ლ. ჩერქეზიშვილი, გ. რ. რცხილაძე, გ. რ. ამირჯიბი.

დაწვრილებით ამ პროექტზედ ახლო მომავალში გვექნება საუბარი.

ხატისოვის სერთუკი

ჩვენ პირველად გვიხდება წერა ეკრედ წოდებული „მუნიციპალურ სკანდალის“ შესახებ, რომელიც გამოიწვია სასალახოში მომხდარ ბოროტ-მოქმედების გამოწვევებამ. თუ აქამდის არაფერს ვამბობდით ამ ბოროტ-მოქმედების შესახებ, არა იმიტომ, რომ ეს ფრიალ საინტერესო საქმე კერძოდ ჩვენ არ გვაინტერესებდა. პირიქით დაუშრეტელის ინტერესით იყო გამოწვეული ეს ჩვენი სიჩუე, რომლის დროს მუდამ თვალ-ყურს ვადევნებდით ამ აშბის განვითარებას და ჩვენი სურვილი იყო ჩვენი მიუდგომელი აზრი მაშინ გამოგვეთქვა, როცა ყველაფერი გამოიხვედებოდა.

ახლა ჩვენ მოვისმინეთ არა მარტო ბრალდება წამოყენებული ხმ. კეილის, სულაბერიძის და ტერტეროვისგან; ჩვენ მოვისმინეთ აგრეთვე თავის დაცვაც ბატონ ხატისოვისა და შემთხვევა გვეძლევა ჩვენი პირუთენელი სიტყვა ვსთქვათ. უპირველესად ყოვლისა ამ ისტორიაში ჩვენ გამოვდივართ არა ხმოსან სულაბერიძის მომხრედ, არამედ იმ ბრალდებისა, რომელიც წარსულ ორშაბათის შემდეგ ჩვენთვის ექვს ვარეშა. სამწუხაროდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ქალაქის თვითმართველობაში ყველაფერი რიგზედ არ არის და ამიტომ ის რეაბილიტაცია, რომელიც მოახდინა ვითომ ბ. ხატისოვმა არავის დააკმაყოფილებს.

შედარებით ბრალდებასთან თავის დაცვა ბ. ხატისოვისა იმდენად სასაცილო და ოპერეტული იყო, რომ მას ანგარიშს არ გაუწევდა არც ერთი თავის-თავის პატივისმკემელი და საზოგადო საქმის მოსამსახურე ხმოსანი. მაგრამ თუ ხმოსნებმა ვერ შეიშენიეს თავისი როლი საზოგადო საქმის ინტერესების დამცველთა, ეს აიხსნება მართლაც იმ გარემოებით, რომ ბ. ხატისოვის „ბიძაშვილია“, არა მარტო ბ. ყორღანოვი, არამედ მთელი სოლოლაკიც, რომელთა წარმომადგენელთაგან შესდგება ჩვენი საბჭო.

ხატისოვის სურდა საბჭოს მისთვის ნდობა გამოეცხადებინა და კომედიაც ისე ჩაატარეს, როგორც იყო დაწერილი. რა საჭირო იყო ამისთვის კრების დანიშვნა, რა საჭირო იყო ბრალდების გამეორება და რა საჭირო იყო თავის მართლება და ახალი ვოტუმი, თუ მათთვის ეს ისედაც ცხადი იყო. თავის თავის სასიამოვნებლად ამის გამართვა არა ღირდა და თუ საზოგადო აზრისთვის იყო ნა-

თამაშევი ეს კომედია, თამამად შეგვიძლიან ვსთქვათ, რომ საზოგადო აზრი ბ. ხატისოვის და სოლოლაკელთ არ გაჰყვება.

განა შეიძლება ამის შემდეგ ვიფიქროთ, რომ ქალაქის ინტერესები უზრუნველ ყოფილია, როცა ყველა ქალაქის საქმე ბ. ხატისოვმა თავის სერთუკს დააღარა და უსირცხვილოდ განაცხადა: როცა მე მინდა სერთუკის შეკერვა, მკერვალთა კონკურსს კი არა ვმართავ, პირდაპირ შერემეტიეთან მივდივარ და ვაკერვინებო. მაგრამ თუ მკერვალი შერემეტიევიც ისე ასრულებს ხატისოვის მიმართ თავის პირობებს, როგორც ბატონი მოიჯარაღარნი ქალაქის იჯარას და ხატისოვი მაინც აღტაცებულია თავის სერთუკით, აქედან დასკვნა მხოლოდ ერთია, რომ ხატისოვი, როგორც კერძო პირი, „სულელი ზაკაზჩიკია“ თავის ქვეიან მკერვალისა და ჩვენთვის საჭირო არ არიან ისეთი ქალაქის თავები, რომლებიც მუნიციპალურ აღზრდას მოდის სალონებში იღებენ.

მიუხედავად იმისა, რომ ხმოსნებმა ნება არ მისცეს სულაბერიძეს დაემთავრებინა თავისი სიტყვა და ყველაფერი ეთქვა, ბ. ხატისოვმა იმახედაც ვერ გასცა პასუხი, რაც იყო ნათქვამი და ზოგიერთ ბრალდებას ისე ოსტატურად შემოუარა, რომ ყველასთვის ცხადი იყო, რომ ბ. ხატისოვი უფროთხოდა ამ ბრალდებათ. შეგვიძლიან განა ყველა ამის შემდეგ ვსთქვათ, რომ ჩვენ მოვისმინეთ მიუდგომელი სიტყვა ქალაქის თავისა, რომელმაც გააშუქა ბევრი მიბნელებული კუნჭული თბილისის მუნიციპალიტეტისა, სადაც ასე ოსტატურად იკერება ბ. ხატისოვის და მის „ბიძაშვილთა“ სერთუკები? არასოდეს!

ამიტომ ჩვენ ვფიქრობთ, რომ ბრალდება ისევ ძალაშია, ბოროტ-მოქმედება არსებობს სასალახოს აშენების საქმეში და სერთუკი ისე არ არის შეკერილი, როგორც ამას ქალაქის ინტერესები მოითხოვს.

ფ. ფ.

კიევის კომერციულ ინსტიტუტიდან

კიევის კომერციულ ინსტიტუტში ასამდე ქართველი ვართ. მიუხედავად ამისა, საკუთარი სათვისტომო არა გვაქვს. არსებობს ეგრედ წოდებული

კავკასიური სათვისტომო, რომლის წევრებიც თითქმის სულ ქართველები არიან. საუბედუროდ, სათვისტომოში უთანხმოება არსებობს წევრთა შორის, რის გამოც ძალიან ბევრი გაუბრძან მას. სათვისტომოს გარდა, ქართველ სტუდენტებს ვვაქვს სამეცნიერო წრე, რომლის მიზანსაც შეადგენს ჩვენი ქვეყნის ყოველმხრივი შესწავლა. წრევანდლამდის სამეცნიერო წრე არა ოფიციალური იყო, წრეულს კი დირექტორის, ფროფესორ დოვნარ-ზაპოლსკის შემწევობით ოფიციალურად არსებობს. ამ წლის განმავლობაში სამეცნიერო წრეში შეუწყვეტელი მუშაობა სწარმოებდა. სამეცნიერო წრესა ჰყავს 50-მდე წევრი. წრე გაყოფილია ოთხ სექციად: ისტორიული, ლიტერატურული, ეკონომიური და სოციალ-პოლიტიკური. ეკონომიურ სექციაში განსაკუთრებული ყურადღება მიქცეულია კოლხერატულ მოძრაობის შესწავლაზე ევროპაში და ჩვენში; სოციალურ სექციაში — ეროვნულ საკითხზე. სამეცნიერო წრის მუყაითი მეცადინეობა შეფერხებულია წიგნების უქონლობით, ისე რომ ჩვენი პირდაპირი მიზანია, რაც შეიძლება მეტი წიგნები შევიძინოთ. გარდა ამისა, წრის მიზანს შეადგენს, რამდენადაც შესძლებს და გარემოება ხელს შეუწყობს. ყოველწლივ შეკრიბოს სტატისტიკური ცნობები საქართველოში, ამა თუ იმ ეკონომიურ დარგიდან, ჩვენ საქიროებათა შესასწავლად. წრეულობით წრეს განზრახული აქვს შეკრიბოს სტატისტიკური ცნობები ქუთაისის და შორაპნის მაზრაში **მელვანეობაზე**, საერთო ეკონომიურ მდგომარეობასთან ერთად. კომერციულ ინსტიტუტის დირექცია ჩვენს განზრახვას ძალიან თანაგრძნობით მოეკიდა. ადგილთქვეს მატერიალური დახმარება, აგრეთვე ტექნიკურ მუშაობაში მოწოდების მიღება. მართლაც პროფესორ რუსოვისა და ვოლჟინის დახმარებით შევიმუშავეთ გეგმა მომავალ მოქმედებისა, აგრეთვე კითხვებიც, რომელნიც აღნუსრულნი უნდა იყვნენ მცხოვრებთათვის წარსადგენად. ფურცლებზე სულ ორმოცდა-ათამდე კითხვა იქნება; მათ შორის განსაკუთრებული ყურადღება აქვს მიქცეული შემდეგ კითხვებს: 1) **რაოდენობა მიწისა**: ა) სახლ-კარის ადგილი, ბ) ვენახი ამერიკული ვაზით — ადგილობრივით, გ) სახნავი, ტყე და საძოვარი. 2) რამდენი ფუთი ყურძენი მოგდით ამერიკული, ადგილობრივი. 3) ერთი ფუთი ყურძენი საშუალოდ რა ფასში იყიდება ამერიკულისა, — ადგილობრივისა. 4) რამ-

დენი გაქვთ საშუალო შემოსავალი ამერიკული ვაზისაგან, — ადგილობრივისაგან. 5) რამდენ ფუთ ღვინოსა ჰყიდით ამერიკულ ვაზისა, — ადგილობრივისა. 6) რამდენად იყიდება ფუთი ღვინო ამერიკული ყურძნისა, — ადგილობრივისა. 7) საშუალო შემოსავალი ამერიკული ვაზის ღვინისაგან, — ადგილობრივისაგან. 8) რამდენი ფუთი ღვინო დაგრჩათ ვაუყიდავი ამერიკული, ადგილობრივი. 9) ვინ არიან მყიდველები მუდმივნი თუ შემთხვევითნი. 10) რითი აიხსნება ღვინის გაუსაღებლობა, მყიდველის არ ყოლით, უგზობით თუ სხ. მიზეზით? 11) რა იარაღს ხმარობთ ყურძნის დასაწურად. 12) რამდენი ფუთი სიმინდი მოგდით, რამდენსა ხარჯავთ ოჯახის გამოსაკვებად და რამდენსა ჰყიდით. 13) რამდენი ფუთი პური მოგდით, რამდენსა ხარჯავთ ოჯახში და რამდენსა ჰყიდით. 14) საშუალო ფასი ფუთი სიმინდისა, — ფუთი პურისა? 15) რამდენი ფუთი ბამბა მოგდით, რამდენსა ხარჯავთ სახლში, რამდენ ფუთსა ჰყიდით. 16) რა ღირს ფუთი ბამბა. 17) რამდენი ფუთი აბრეშუმის ჰქონს პარკი შეაგროვეთ, რამდენი და როგორ გაჰყიდეთ? 18) რამდენი ფუთი ხილეულობა გაჰყიდეთ. 19) ჯამი მთელი თქვენი შექოსავლისა?

აქვე მოყვანილია კითხვები ოჯახის მეურნეობის გასავალის აღსანიშნავად აგრეთვე დაყენებულია კითხვა გამოსარკვევად თუ რომელი ნიადაგი უფრო ხელსაყრელია მევენახეობისათვის: წითელი, შავი მიწა, თიხა, ქვიანი, კირიანი თუ ქვიშიანი. ამ მოკლე ხანში პროფესორი დოვნარ-ზაპოლსკი უშამდგომლობას აღძრავს ვაქრობის და მრეწვ. მინისტრის წინაშე, რათა ნება დართოს ამ ფრიად სასარგებლო საქმის მოწყობას და სისრულეში მოყვანას. თუ გარემოებამ ხელი არ შეგვიშალა, ეს სიმპატიური აზრი განხორციელებული იქნება, რადგანაც, როგორც ზემოდ ვთქვი, პროფესორებიცა და სამეცნიერო წრის წევრები ძალიან მოწოდებულნი არიან. არა ზოგავენ ენერგიას ღ შეგნებულად მუშაობენ: ერთად ერთი დაბრკოლება ეხლა უსახსრობაა. სამეცნიერო წრეს არ შესწევს ძალა ეს ხარჯი თავის თავზე მიიღოს. მართალია ინსტიტუტი დაგვიპირდა დახმარებას, მაგრამ იგი სავსებით ვერ დაჰფარავს ხარჯებს. იმედია, ქართული საზოგადოება ყურადღებით მოეპყრობა ჩვენ კარგ დასაწყისს, და ამ ფრიად სასარგებლო მიზნის განსახორციელებლად ხელს შეგვიწყობს, რო-

გორც ზნობრივ, აგრეთვე მატერიალურ დახმარებით.

სამეცნიერო წრის გამკობის წევრა

ბ. დიდებულიძე.

მ ა ნ გ ლ ი ს ი

მანგლისის სააგარაკო და სამოსახლო ადგილები აქამდე ექვემდებარებოდა ადგილობრივ პოლკს, სახელმწიფო გარდასახადის გარდა აქალრი მკვიდრი, თუმცა დამტკიცებული აქვთ პოლკისაგან ეს ადგილები, მაინც უხდიდნენ პოლკს ჯეროვან იჯარას, ვინაიდან თავისუფალ ალაგებს პოლკი ფლობდა და ბატონ-პატრონიც ის იყო.

1911 წელს ზაფხულში აქ მოვიდნენ მაზრის უმფროსი, ხარჯთ ამკრეფი — ინსპექტორი, სამხედრო სამთო ინჟინერი და წარმომადგენელი სატყეო და მიწის მზომელ უწყებისა, ადგილობრივ პოლკისა და ერთი საპატია წევრისა ქართველებიდან. მოიწვიეს ადგილობრივ რუსთა მცხოვრებნიც თვითეულ საზოგადოებიდგან რამდენიმე კაცი, ამ შემდგარ კომისიას უნდოდა დაედო ფასი ადგილის მიხედვით. პოლკის და ქართველების წარმომადგენელთ შეაფასეს საყენი 50 კაბ. ვიდრე 3 მან. ადგილობრივმა რუსებმა კი 3 მან. ვიდრე 12 მან. რასაკვირველია რუსებს სულ სხვა აზრი ჰქონდათ, მათ მამულს ფასი მოემატებოდა, მაგრამ არა, ფიქრებმა ჩაუარესთ. კომისიამ წაიღო თან „კუპჩების“ პირი, შემტკიცებული ადგილობრი პოლკის უფროსისაგან.

ხალხმა მაშინაც იგრძნო რომ მათ მახეს უგებენ, მაგრამ ვის რას ეტყოდნენ. 1840 წლებში შტაბში სამხედრო ყაზარმების მეტი არა ყოფილარა, ხალხს, იმ დროს გადმოსახლებულ და ზოგიერთ ადგილობრივ პოლკში ნამსახურ ჯარის კაცს, ტყე გაუჩხნიათ ხევ-ხუვები ამოუვსიათ, მიუსწორ-მოუსწორებიათ და დაუდგამთ სახლები, მათ მიჰყოლიან ქართველები და სომხები. ააგეს შტაბში სახლები, ზოგმა დუქნები, შეიძინეს პოლკის უმ-

ფროსისაგან ჯეროვანი ნასყიდობის ქალაღები და სცხოვრობდნენ დღევანდლამდე უზრუნველად. დღეს

საქმე სხვანაირად დატრიალდა. სახელმწიფო ქონებათა სამმართველოს აღუძრავს დავა, რომ მათ ეკუთვნის ეს ადგილები და არა პოლკს და არავითარი კანონიერი უფლება არა ჰქონდა პოლკს მამულების გაყიდვისა, რაზედაც უჩივლია და 9 იანვარს ამა წელს თბილისის საოლქო სასამართლოს შემდეგი რეზოლიუტია გამოუტანია: „ყველა კერძო პირებმა შენობები რა სხვა კულტურული გაშენებულება თუ ვისმე აქვს უნდა აიღოსო“. თუ ამაზედ ერთი თვის განმავლობაში ჯეროვანი პასუხი არ შეიტანა ხალხმა გადაწყვეტილება ძალაში შევა. ხალხს ასეთ განკარგულების შემდეგ დიდი ჩოჩქოლი შეუდგა. მიმართეს თხოვნით პოლკის უმფროსს ბ. მდივანს, თქვენ წინაპრებიდგან გვაქვს შეძენილი ადგილები და თქვენვე უნდა გვიპატრონოთო. მეორე არზა მიართვეს მეფის მოადგილეს, სადაც სთხოვენ ადგილები უფასოდ დაეთქოთ მათ, თანახმად კავკასიის სამხედრო ოლქის დადგენილებისა 1897 წ. იანვრის 5 დღ. § 5—10 რითაც ნება ეძლევათ შეიძინონ მიწები სამკვიდრო ფლობელობით იმ პირთაც კი რომელნიც ახლად დასახლდნენ შტაბში.

ყოველ შემთხვევაში ხალხი სთხოვს მეფის მოადგილეს ნება მიეცეთ გამოისყიდონ ხსენებული ადგილები იმ ფასად, როგორც ფასობდა იმ წლებში, როცა მათ ეს ადგილები დაიქირეს.

თქვენი მტერი, რომ ხალხს ცუდი დღე დაადგება, თუ მართლა ჩამოერთვა ეს ადგილები, და თუ ნება მისცეს გამოსყიდვისა ხელ-მეორედ, მაშინაც დიდს ვალში უნდა ჩავარდეს კაცი, ვინაიდან საყენი 3—12 მანეთამდეა დაფასებული.

სემიტი.

რედაქტორ-გამომცემელი

ბ. გაბაშვილი.